

*До разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 08.051.181
Дніпровського національного
університету імені
Олеся Гончара*

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента Алексєєнка Ігоря Григоровича
на дисертаційну роботу Трикози Тетяни Вікторівни на тему
«Напрями вирішення проблеми неефективності первинного
фінансового моніторингу в просторі національного законодавства»,
представлену до захисту у разову спеціалізовану вчену раду
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара на
здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 Право зі
спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Трикози Т. В. зумовлена сучасними викликами у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. В умовах глобалізації фінансових ринків, цифровізації фінансових послуг, активізації транскордонних фінансових потоків і розвитку віртуальних активів саме ефективність первинного фінансового моніторингу значною мірою визначає спроможність держави своєчасно виявляти ризикові та підозрілі фінансові операції.

Особливого значення ця проблематика набуває для України в умовах воєнного стану, коли зростають ризики обходу санкційних режимів, приховування походження активів, незаконного переміщення капіталу та використання фінансової системи для діяльності, що створює загрози національній безпеці. Водночас євроінтеграційний курс України потребує подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами FATF, рекомендаціями MONEYVAL та новим AML/CFT-пакетом Європейського Союзу.

Наукова актуальність дослідження посилюється тим, що наявні проблеми функціонування системи первинного фінансового моніторингу мають комплексний характер і охоплюють недоліки нормативно-правового регулювання, фрагментарність інформаційної взаємодії між суб'єктами фінансового моніторингу, складність процедур належної перевірки клієнтів і встановлення кінцевих бенефіціарних власників, неоднорідність правозастосовної практики та недостатню адаптованість окремих механізмів до сучасних цифрових технологій і ризик-орієнтованого підходу.

Оцінка структури та основного змісту дисертації

Структура дисертаційної роботи Трикози Т. В. є логічною, внутрішньо узгодженою та безпосередньо підпорядкованою досягненню поставленої мети дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 207 сторінок, з яких 176 сторінок припадає на основний текст. Список використаних джерел налічує 170 найменувань. Побудова роботи відображає послідовний рух наукового пошуку: від з'ясування правової природи первинного фінансового моніторингу та міжнародних засад його функціонування через встановлення конкретних проблем національної моделі до формування авторських напрямів удосконалення правового регулювання.

У вступі здобувачкою належним чином обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено ступінь її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету та дев'ять завдань дослідження, визначено його об'єкт і предмет, охарактеризовано методологічну, нормативну та емпіричну основу. Окремо розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувачки, апробацію результатів та їх відображення у наукових публікаціях. Заслуговує позитивної оцінки відповідність сформульованих завдань подальшій структурі основної частини роботи, оскільки кожному змістовному блоку дослідження відповідає окремий підрозділ, а результати вирішення поставлених завдань знаходять відображення у висновках до розділів і загальних висновках.

Перший розділ дисертації «Теоретико-правові та міжнародні засади первинного фінансового моніторингу» має фундаментальне значення для всієї роботи, оскільки саме в ньому формується теоретична конструкція, на основі якої надалі оцінюється ефективність функціонування національної системи фінансового моніторингу.

У підрозділі 1.1 «Правова природа первинного фінансового моніторингу та його роль у запобіганні легалізації (відмиванню) доходів» на с. 35-45 здобувачка послідовно відходить від вузького розуміння фінансового моніторингу як сукупності технічних комплаєнс-процедур. Аналізуючи положення Конституції України, Закону України № 361-ІХ, кримінального законодавства, міжнародних стандартів та наукових підходів, авторка обґрунтовує його комплексну правову природу. На с. 43 запропоновано власне визначення первинного фінансового моніторингу як урегульованої нормами фінансового, адміністративного, банківського, інформаційного та пов'язаного приватного права системи обов'язкових превентивно-аналітичних дій СПФМ, що здійснюються на основі ризик-орієнтованого підходу. Важливим результатом цього підрозділу є обґрунтування превентивного, публічно-приватного, інформаційно-аналітичного та безпекового характеру відповідного правового інституту. Така постановка питання дозволяє здобувачці надалі розглядати його неефективність не як

сукупність окремих порушень з боку СПФМ, а як системну проблему функціонування всього правового механізму.

Підрозділ 1.2 «Міжнародні стандарти FATF, MONEYVAL та правові механізми Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу» логічно розширює дослідження від національної правової природи інституту до міжнародного нормативного середовища його функціонування. Авторка розмежовує функціональне значення FATF, MONEYVAL та правових механізмів Європейського Союзу. FATF розглядається як нормативний центр глобальної системи AML/CFT, MONEYVAL як механізм зовнішньої оцінки не лише технічної відповідності, а й фактичної ефективності національних систем, а право Європейського Союзу як рівень детальної нормативної та інституційної конкретизації відповідних міжнародних стандартів. Особливо важливо, що здобувачка не обмежується характеристикою міжнародних документів, а використовує розмежування технічної відповідності та фактичної ефективності як один із методологічних критеріїв усієї дисертаційної роботи.

Змістовно виправданим є звернення у цьому підрозділі до нового AML/CFT-пакета Європейського Союзу, Регламентів ЄС 2024/1620, 2024/1624, правового статусу AMLA, розвитку єдиного rulebook, ризик-орієнтованого нагляду, регулювання бенефіціарної власності та операцій із віртуальними активами. Авторка обґрунтовує, що сучасний європейський підхід передбачає перехід від фрагментарної імплементації окремих вимог до інтегрованої моделі регулювання, нагляду та інформаційного обміну. Водночас міжнародні стандарти оцінюються не як готовий набір норм для механічного запозичення, а як орієнтир для визначення функціональної спроможності української системи.

У підрозділі 1.3 «Становлення та розвиток правового регулювання первинного фінансового моніторингу в Україні» здійснено історико-правовий аналіз розвитку відповідного інституту. Позитивно оцінюється те, що здобувачка не ототожнює історію первинного фінансового моніторингу виключно з інституційною історією Держфінмоніторингу, а пропонує розглядати її крізь трансформацію правового статусу СПФМ, зміни обсягу їх обов'язків, характер взаємодії з державою та поступове впровадження ризик-орієнтованої моделі. Такий підхід дозволив пов'язати історико-правову частину безпосередньо з предметом дисертації та показати, що окремі сучасні проблеми системи мають не випадковий, а історично сформований характер.

Висновки до першого розділу на с. 74-76 узагальнюють відповідний теоретичний матеріал і формують концептуальний перехід до наступної частини дослідження. Здобувачка робить висновок, що проблема неефективності первинного фінансового моніторингу має комплексний характер і обумовлюється нормативно-правовими, організаційно-управлінськими, інформаційно-технологічними та міжнародно-правовими чинниками. Особливо важливою є сформульована авторкою теза про необхідність переходу від

формального контролю за виконанням передбачених законодавством обов'язків до оцінювання фактичної результативності системи.

Другий розділ «Правові проблеми функціонування системи первинного фінансового моніторингу в Україні» має проблемно-аналітичний характер та спрямований на перевірку теоретичних положень першого розділу на матеріалі чинного законодавства і практики його застосування.

У підрозділі 2.1 «Суб'єкти первинного фінансового моніторингу та особливості їх правового статусу» досліджено складну та неоднорідну систему СПФМ, до якої входять як фінансові установи, так і спеціально визначені нефінансові професії та інші категорії суб'єктів. Авторка аналізує відмінності у характері їх діяльності, організаційній спроможності, масштабах операцій та рівнях притаманного ризику. На цій основі обґрунтовується необхідність більш диференційованого підходу до нормативного визначення обсягу їх обов'язків. Заслуговує підтримки висновки, що формально однакові вимоги до різних категорій суб'єктів не завжди забезпечують однакову ефективність, а правове регулювання має враховувати принцип пропорційності та реальний ризиковий профіль відповідної діяльності.

Підрозділ 2.2 «Адміністративно-правовий механізм державного управління, нагляду та взаємодії у сфері первинного фінансового моніторингу» на с. 91-103 є одним із найбільш змістовно насичених елементів роботи. Адміністративно-правовий механізм визначається авторкою не як проста сукупність державних органів, а як нормативно впорядкована система суб'єктів, повноважень, процедур, інформаційних зв'язків, методичних засобів та заходів державного примусу. Проаналізовано компетенцію Держфінмоніторингу, НБУ, НКЦПФР, Міністерства юстиції України, Міністерства цифрової трансформації України та інших суб'єктів державного фінансового моніторингу.

Науковий інтерес становить оцінка здобувачкою поліцентричної моделі державного нагляду. Авторка обґрунтовано зазначає, що секторальна спеціалізація дозволяє враховувати особливості різних ринків, однак одночасно породжує ризики неоднакової інтенсивності нагляду, фрагментації методичного забезпечення, різної процедурної деталізації, недостатньої інтеграції адміністративної та судової практики і неповної цифрової інтероперабельності інформаційних потоків. Таким чином, проблема ефективності розглядається вже не тільки на рівні поведінки окремого СПФМ, а й на рівні якості державної регуляторної архітектури.

У підрозділі 2.3 «Правові проблеми належної перевірки клієнтів, встановлення кінцевих бенефіціарних власників та застосування ризик-орієнтованого підходу» досліджено основні процедури, від яких безпосередньо залежить практична результативність первинного фінансового моніторингу. Авторка звертає увагу на проблему формалізації ризик-орієнтованого підходу, коли складні внутрішні матриці ризику можуть забезпечувати зовнішню відповідність вимогам нагляду, але не завжди сприяють реальному розумінню

ризикової поведінки клієнта. Окремо досліджується проблема de-risking, тобто непропорційного уникнення ризикових категорій клієнтів замість належного управління конкретним ризиком.

Значне місце в підрозділі займають питання встановлення та верифікації кінцевих бенефіціарних власників. Здобувачка обґрунтовує, що проблема полягає не лише у формальному внесенні інформації до відповідних реєстрів, а у можливості її реальної перевірки, особливо у випадках складних корпоративних структур, іноземних юрисдикцій та номінального володіння. Відповідно запропоновано розвивати автоматизовані механізми перевірки, міжвідомчий обмін інформацією та зворотний зв'язок між СПФМ, державними реєстрами та компетентними органами.

У висновках до другого розділу узагальнено, що основними джерелами недостатньої ефективності системи є недосконалість окремих елементів правового статусу СПФМ, фрагментарність адміністративно-правових механізмів координації і нагляду, проблеми належної перевірки клієнтів, встановлення КБВ та практичного застосування ризик-орієнтованого підходу. Таким чином, другий розділ виконує важливу функцію діагностики конкретних причин неефективності, що створює основу для формування пропозицій у третьому розділі.

Третій розділ «Напрями вдосконалення національного законодавства у сфері первинного фінансового моніторингу» має найбільш виражену прикладну спрямованість і логічно завершує основну частину дисертації.

У підрозділі 3.1 «Оскарження рішень і дій суб'єктів державного фінансового моніторингу: судова практика та зарубіжний досвід» досліджено правові механізми контролю за реалізацією владних повноважень у відповідній сфері. Авторка звертає увагу на проблеми правової визначеності оціночних категорій, критеріїв ризиковості, меж дискреції контролюючих органів, а також необхідність забезпечення балансу між публічним інтересом фінансової безпеки та захистом прав учасників фінансових правовідносин. Важливим є те, що судовий контроль розглядається не ізольовано, а як один із механізмів коригування всієї системи правозастосування.

Підрозділ 3.2 присвячено використанню матеріалів фінансового моніторингу у міжнародному співробітництві та кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Здобувачка обґрунтовує підвищення ролі фінансового моніторингу для виявлення схем обходу санкцій, прихованого переміщення активів, фінансування терористичної діяльності та інших діянь, що створюють загрози національній безпеці. Позитивною є увага до процесуального аспекту використання відповідних матеріалів. Авторка наголошує на необхідності збереження вимог допустимості доказів та гарантій права на захист і фактично розмежовує первинну фінансову інформацію, аналітичні матеріали фінансової розвідки та процесуально легалізовані докази.

Завершальний підрозділ 3.3 «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу та напрями підвищення ефективності первинного фінансового моніторингу» є логічною кульмінацією проведеного дослідження. На с. 154-165 здобувачка послідовно доводить, що гармонізація має розумітися не як технічне копіювання *acquis* ЄС, а як функціональне зближення цілей, принципів, інституційних рішень, процедур та критеріїв результативності.

Заслуговує підтримки проведене авторкою співвідношення нового європейського AML/CFT-пакета із чинною українською моделлю. В роботі визначено не лише прогалини національного регулювання, але й сильні сторони української системи, зокрема широкий суб'єктний склад СПФМ, законодавче закріплення ризик-орієнтованого підходу, регулювання КБВ і РЕР, включення цифрового сегмента та наявність дворівневої системи фінансового моніторингу. Такий підхід дозволяє уникнути спрощеної логіки «європейське означає краще» та сформувати більш зважену модель адаптації.

Зміст підрозділу 3.3 завершується комплексом пропозицій, спрямованих на підвищення результативності первинного фінансового моніторингу та наближення національної моделі до сучасних європейських підходів. Їх послідовність відповідає виявленню у попередніх розділах проблем, що забезпечує логічний зв'язок між аналітичною та рекомендаційною частинами дисертації.

Висновки до третього розділу на с. 165-167 систематизують результати прикладної частини дослідження та узгоджують їх із загальною авторською концепцією вдосконалення правового регулювання. Вони відображають взаємозв'язок судового контролю, міжнародного співробітництва, цифровізації та євроінтеграційного напрямку розвитку системи фінансового моніторингу.

Загальні висновки дисертації на с. 168-176 логічно кореспондують поставленим у вступі дев'яти дослідницьким завданням. У них систематизовано результати щодо правової природи первинного фінансового моніторингу, міжнародних стандартів його регулювання, історичного розвитку національного законодавства, правового статусу СПФМ, адміністративно-правового механізму державного управління та нагляду, процедур належної перевірки і встановлення КБВ, судового контролю, використання матеріалів фінансового моніторингу у кримінальному провадженні та міжнародному співробітництві, а також напрямів гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу.

Загалом структура дисертації є не лише формально правильною, але й змістовно виправданою. Між її окремими частинами простежується чіткий причинно-наслідковий зв'язок: у першому розділі визначено природу досліджуваного інституту та критерії його оцінювання, у другому встановлено конкретні причини і форми його неефективності, у третьому запропоновано правові, інституційні та технологічні напрями усунення виявлених недоліків. Така композиція забезпечує цілісність дослідження, відповідність його структури

меті та завданням і дозволяє позитивно оцінити основний зміст дисертаційної роботи Трикози Т. В.

Науковий рівень дисертації та виконання поставленого наукового завдання

Науковий рівень дисертації визначається насамперед тим, що поставлене наукове завдання вирішується не шляхом опису чинного законодавства, а через виявлення причин розриву між нормативно встановленими вимогами та фактичними результатами функціонування первинного фінансового моніторингу. Авторка послідовно переходить від постановки проблеми до встановлення її правових, інституційних і технологічних чинників, після чого формулює напрями їх усунення.

Дослідженню притаманний належний рівень самостійного наукового узагальнення. Здобувачка зіставляє положення національного законодавства, міжнародні стандарти, доктринальні підходи, судову та правозастосовну практику і на цій основі формує власні дефініції, класифікації та пропозиції. Важливо, що сформульовані рекомендації мають причинний зв'язок із попередньо встановленими проблемами, а не подаються як ізольовані напрями реформування.

Результати дослідження свідчать про здатність авторки працювати з комплексною міжгалузєвою проблематикою, поєднуючи фінансово-правовий, адміністративно-правовий, інформаційний, кримінально-процесуальний та міжнародно-правовий виміри без втрати єдності предмета дослідження. Такий підхід відповідає складній природі первинного фінансового моніторингу та дозволяє оцінювати його ефективність системно.

Поставлена у вступі мета досягнута, а дев'ять дослідницьких завдань одержали змістовне вирішення у відповідних частинах роботи та були узагальнені у загальних висновках на с. 168-176. Сукупність отриманих результатів дає підстави оцінити науковий рівень дисертації як належний для кваліфікаційної наукової праці на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна одержаних результатів та їх відповідність темі дисертації

Наукова новизна дослідження сформульована у вступі на с. 29-31 та конкретизована у змісті основних розділів і загальних висновках. Її особливістю є не стільки введення окремих нових термінів, скільки спроба побудувати цілісну правову модель оцінки неефективності первинного фінансового моніторингу і пов'язати виявлені причини з конкретними напрямками нормативного та інституційного вдосконалення.

Заслуговує підтримки положення, у якому неефективність первинного фінансового моніторингу розглядається як невідповідність між законодавчо визначеними завданнями системи та фактичними результатами їх реалізації.

Такий підхід дозволяє вивести дослідження за межі аналізу формального дотримання процедур і поставити питання про юридично значущий результат функціонування системи. З цією тезою безпосередньо пов'язана авторська класифікація причин неефективності, до яких віднесено нормативно-правові, організаційно-управлінські, інформаційно-комунікаційні, технологічні та міжнародно-правові чинники.

Самостійне значення має концепція правового забезпечення ефективності первинного фінансового моніторингу, побудована на поєднанні ризик-орієнтованого підходу, пропорційності регуляторного впливу, цифровізації процедур та посилення інформаційної взаємодії між первинним і державним рівнями фінансового моніторингу. Ця конструкція не залишається декларативною. У третьому розділі вона отримує розвиток у вигляді пропозицій щодо критеріїв оцінювання ефективності, єдиних ризикових індикаторів, цифрових форматів обміну інформацією та посилення feedback loop під час верифікації відомостей про КБВ.

На с. 154-165 розкривається ще один суттєвий елемент новизни, авторський підхід до гармонізації законодавства України з новим AML/CFT-пакетом Європейського Союзу. Позитивно оцінюється те, що здобувачка аналізує не лише зміст нового європейського регулювання, а й намагається співвіднести його з уже сформованими сильними сторонами української системи. На с. 163-165 пропонується поєднання гармонізаційного та збережувального підходів, що передбачає модернізацію чинної моделі без необґрунтованого демонтажу інститутів, які вже відповідають сучасній AML/CFT логіці.

Положення, заявлені як удосконалені та такі, що дістали подальшого розвитку, також знаходять відображення у тексті дисертації. Це стосується диференціації правового статусу різних категорій СПФМ, оптимізації адміністративно-правового механізму державного управління і нагляду, правового регулювання верифікації КБВ, використання матеріалів фінансового моніторингу у кримінальному провадженні, а також судового контролю за рішеннями й діями суб'єктів державного фінансового моніторингу. Усі ці положення безпосередньо відповідають предмету та меті дослідження і не виходять за межі заявленої теми.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Ступінь обґрунтованості отриманих результатів визначається насамперед характером нормативної, теоретичної та емпіричної бази дослідження. На с. 27-29 дисертації зазначено використання Конституції України, спеціального законодавства у сфері AML/CFT, актів НБУ, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Держфінмоніторингу, НКЦПФР, Міністерства юстиції України, міжнародних договорів, рекомендацій FATF, матеріалів MONEYVAL, документів Egmont Group та актів права Європейського Союзу.

Емпірична база включає судову практику, офіційні статистичні та аналітичні матеріали Держфінмоніторингу, НБУ, БЕБ, Офісу Генерального прокурора, FATF, MONEYVAL, Європейської Комісії та ЕВА.

Обґрунтованість висновків забезпечується поєднанням кількох рівнів аргументації: нормативного аналізу, опрацювання наукових позицій, використання офіційних аналітичних матеріалів та звернення до практики застосування відповідних норм. Така джерельна різноплановість дозволяє перевіряти авторські узагальнення не в межах одного виду матеріалу, а через їх співвіднесення з різними складовими правової дійсності.

Важливою ознакою достовірності результатів є внутрішня послідовність дослідження: сформульовані у теоретичній частині критерії використовуються під час аналізу національної практики, а запропоновані напрями вдосконалення впливають із установлених причин неефективності. У роботі простежується зв'язок між вихідними положеннями, проміжними висновками та кінцевими рекомендаціями, що зменшує ризик декларативності запропонованих рішень.

Рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності

Методологічна основа дисертації викладена у вступі на с. 25-27. Авторкою використано діалектичний, історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, функціональний методи, методи аналізу й узагальнення та правового моделювання. Позитивним є те, що їх застосування не лише перелічено, але й співвіднесено з конкретними підрозділами та дослідницькими завданнями.

Формально-юридичний метод використано для тлумачення й систематизації національного та міжнародного нормативного матеріалу, а порівняльно-правовий для зіставлення українського регулювання зі стандартами FATF, рекомендаціями MONEYVAL та правом Європейського Союзу. Системно-структурний і функціональний підходи особливо виразно реалізовані у другому розділі, де система фінансового моніторингу розглядається не як сума ізольованих суб'єктів, а як сукупність взаємозалежних функцій, компетенцій і каналів інформаційної взаємодії.

Метод правового моделювання набуває практичного значення у підрозділі 3.3, де авторка формує напрями гармонізації законодавства та власну модель підвищення ефективності первинного фінансового моніторингу. Використання методів відповідає характеру поставлених завдань, а результати їх застосування простежуються у змісті відповідних розділів. Це свідчить про належний рівень володіння здобувачкою методологією юридичного дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення роботи полягає у розвитку наукового уявлення про ефективність первинного фінансового моніторингу як самостійну характеристику якості правового регулювання та функціонування відповідної

системи. Запропонований підхід дозволяє пояснювати неефективність через взаємодію нормативних, інституційних, інформаційних і технологічних чинників, а не зводити її виключно до порушень з боку окремих СПФМ.

Практичне значення результатів детально визначено у вступі на с. 31-33. Сформульовані положення можуть використовуватися у нормотворчій діяльності під час вдосконалення законодавства у сфері AML/CFT та його гармонізації з правом ЄС, у правозастосовній діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу, правоохоронних органів, прокуратури і судів, а також у внутрішній діяльності банків, фінансових установ, адвокатів, нотаріусів, аудиторів, бухгалтерів та інших СПФМ.

Практична цінність роботи підтверджується також зазначеними у вступі актами впровадження Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 01.06.2026 р. № 2 у науково-дослідну діяльність та № 1 в освітній процес.

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових публікаціях та апробація

За даними дисертації, основні результати дослідження відображено у семи наукових працях. Тематика публікацій охоплює реалізацію законодавства у сфері фінансового моніторингу, заходи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, порушення законодавства з питань фінансового моніторингу та практичні аспекти відповідної проблематики.

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових публікаціях та апробація

Основні результати дисертаційного дослідження Трикози Т. В. належним чином відображено у наукових публікаціях здобувачки. За даними дисертації, результати роботи оприлюднено у семи наукових працях, серед яких три статті у фахових наукових виданнях України категорії «Б» за спеціальністю 081 «Право», дві тези доповідей на міжнародних наукових конференціях та дві статті у науково-практичних виданнях.

Тематика публікацій безпосередньо пов'язана з основними напрямками дисертаційного дослідження та охоплює питання реалізації законодавства у сфері фінансового моніторингу, правових механізмів протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму, проблем відповідальності за порушення законодавства у цій сфері, а також практичних аспектів функціонування системи первинного фінансового моніторингу. Це свідчить про те, що положення, винесені на захист, не були сформульовані одномоментно на завершальному етапі підготовки дисертації, а пройшли послідовне наукове опрацювання, апробацію та уточнення.

Позитивної оцінки заслуговує і тривалість наукового інтересу здобувачки до обраної проблематики. Дослідження здійснювалося не у статичному

нормативному середовищі, а в умовах істотної трансформації суспільних відносин і законодавства у сфері фінансового моніторингу. За цей період змінювалися підходи до ризик-орієнтованого нагляду, правового статусу окремих категорій СПФМ, регулювання політично значущих осіб, бенефіціарної власності, цифрових фінансових інструментів, міжнародної взаємодії та європейської інтеграції України. Саме тому послідовне звернення авторки до цієї проблематики у публікаціях різних років дозволило простежити відповідні правові процеси у динаміці, а не оцінювати їх лише на підставі стану законодавства на момент завершення дисертації.

Такий тривалий дослідницький фокус позитивно позначився на змісті роботи. У дисертації простежується не просто накопичення нормативного матеріалу, а поступове поглиблення авторської позиції: від аналізу окремих проблем застосування законодавства у сфері фінансового моніторингу до комплексного осмислення причин його неефективності та формування системи правових, інституційних і технологічних пропозицій щодо її подолання. Це свідчить про серйозне ставлення здобувачки до обраної теми та про послідовне формування її власної наукової концепції.

Окремо слід відзначити практичну спрямованість частини публікацій. Звернення до проблем реалізації законодавства, порушень у сфері фінансового моніторингу та практичних механізмів AML/CFT дозволило авторці співвіднести доктринальні положення з реальними труднощами правозастосування. Такий практичний компонент підсилює аргументованість дисертаційних висновків, оскільки запропоновані положення ґрунтуються не лише на теоретичному аналізі нормативних джерел, але й на розумінні механізму їх фактичної реалізації.

Належною є також апробація результатів дослідження. Апробація результатів здійснювалася під час обговорення на кафедрі цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а також на міжнародних науково-практичних конференціях у Дніпрі у 2024 році та Вроцлаві у 2026 році. Публікації та апробаційні заходи тематично пов'язані з основними положеннями дисертації та відображають етапність формування авторської наукової позиції.

Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а також були представлені на міжнародних науково-практичних конференціях у Дніпрі у 2024 році та Вроцлаві у 2026 році. Участь у таких заходах забезпечила можливість представлення проміжних і підсумкових результатів професійному науковому середовищу, їх обговорення, критичного осмислення та подальшого уточнення.

У сукупності публікаційна активність, тривалість наукового інтересу до теми та апробація результатів свідчать про послідовність і глибину проведеного дослідження. Вони підтверджують, що дисертація є результатом тривалого та системного опрацювання проблематики первинного фінансового моніторингу, а

сформульовані у ній положення та висновки пройшли достатню наукову апробацію і відображають сформовану авторську позицію.

Дотримання академічної доброчесності та самостійність дослідження

Дисертація оформлена як самостійна кваліфікаційна наукова праця. На с. 33 авторкою окремо зазначено, що наукові результати, положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, одержані особисто, а використані ідеї та результати інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями. Ознайомлення зі змістом роботи дає підстави констатувати системне використання посилань на нормативні, наукові та аналітичні джерела.

Характер викладення матеріалу, наявність власних узагальнень після аналізу доктринальних позицій, послідовне формування авторських визначень, класифікацій та пропозицій свідчать про самостійність дослідницької роботи. Ознак використання чужих результатів без належного посилання під час ознайомлення з дисертацією не встановлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі положення, які можуть бути предметом наукової дискусії та додаткового обґрунтування під час публічного захисту.

1. Одним із центральних положень дисертації є необхідність переходу від формального виконання вимог законодавства до оцінювання фактичної ефективності первинного фінансового моніторингу. На с. 159-165 авторка пропонує законодавчо закріпити категорію ефективності та групи критеріїв її оцінювання, пов'язані з результативністю, доцільністю і пропорційністю заходів СПФМ. Водночас для практичного застосування цієї пропозиції доцільно було б чіткіше розмежувати нормативні критерії ефективності та статистичні або управлінські показники результативності. Потребує додаткового пояснення, які саме критерії повинні бути безпосередньо закріплені у Законі № 361-ІХ, а які можуть визначатися на рівні секторальних актів та методик наглядових органів. Без такого розмежування існує ризик перетворення самої категорії ефективності на нове оціночне поняття.

2. На с. 171 загальних висновків обґрунтовано необхідність диференціації правового регулювання діяльності окремих категорій суб'єктів первинного фінансового моніторингу залежно від характеру діяльності, рівня ризиків та суспільної значущості можливих наслідків. Ця пропозиція є переконливою, однак могла б бути посилена через побудову авторської моделі такої диференціації. Зокрема, дискусійним залишається питання про те, які обов'язки мають становити незмінний базовий стандарт для всіх СПФМ, а які можуть варіюватися залежно від сектору, масштабу діяльності та ризикового профілю.

Конкретизація цього співвідношення надала б запропонованому підходу більшої нормопроектної завершеності.

3. Цікавим і практично значущим є положення на с. 161-162 щодо необхідності запобігати необґрунтованому de-risking та забезпечити добросовісному клієнтові мінімально достатнє повідомлення про категорію підстав відмови у встановленні або продовженні ділових відносин, якщо це не створює ризику tipping-off. Водночас ця пропозиція потребує більш детального процесуального опрацювання. Доцільно було б визначити, яким чином має встановлюватися межа допустимого інформування клієнта, хто оцінюватиме наявність ризику розкриття факту фінансового моніторингу та які юридичні наслідки матиме помилкове або надмірне розкриття відповідної інформації.

4. У підрозділі 3.2 авторка слушно наголошує на зростанні значення матеріалів фінансового моніторингу для кримінального провадження та міжнародного співробітництва в умовах воєнного стану. На с. 154 окремо підкреслено необхідність переходу від повідомлення СПФМ до процесуально легалізованого доказу із збереженням вимог допустимості та права на захист. Разом із тим у роботі доцільно було б чіткіше систематизувати межі між інформаційно-аналітичним матеріалом фінансової розвідки, приводом або підставою для проведення процесуальних дій та доказом у розумінні кримінального процесуального законодавства. Така деталізація посилила б процесуальний компонент запропонованої моделі.

5. У підрозділі 3.3 переконливо обґрунтовано необхідність орієнтації України на нову системну логіку AMLA, AMLR, AMLD6 та TFR і водночас застережено від механічного копіювання європейських норм. Водночас для подальшого практичного використання результатів дослідження корисною була б чіткіша пріоритизація запропонованих змін: які з них можуть бути впроваджені у чинне законодавство вже на сучасному етапі, які потребують попередньої інституційної або цифрової підготовки, а які безпосередньо пов'язані з подальшим наближенням України до повноправної участі у відповідних механізмах Європейського Союзу. Така етапність зробила б авторську модель гармонізації ще більш прикладною.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження та не впливають на обґрунтованість його основних наукових результатів. Дисертаційна робота Трикози Т. В. характеризується належним теоретичним рівнем, послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю сформульованих висновків і практичною спрямованістю запропонованих авторкою положень щодо вдосконалення правового регулювання первинного фінансового моніторингу.

Дисертаційна робота Трикози Т. В. характеризується належним теоретичним рівнем, послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю сформульованих висновків і практичною спрямованістю запропонованих авторкою положень щодо вдосконалення правового регулювання первинного фінансового моніторингу. Проведене дослідження дає підстави позитивно оцінити ступінь досягнення поставленої мети та вирішення визначених у роботі наукових завдань.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Трикози Тетяни Вікторівни на тему «Напрями вирішення проблеми неефективності первинного фінансового моніторингу в просторі національного законодавства» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому одержано нові науково обґрунтовані результати у сфері правового регулювання первинного фінансового моніторингу. Робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261.

Зміст дисертації, рівень наукової новизни, теоретичне і практичне значення сформульованих положень та рекомендацій дають підстави для позитивної оцінки роботи. Трикоза Тетяна Вікторівна продемонструвала здатність самостійно здійснювати комплексне юридичне дослідження, опрацьовувати національні та міжнародні стандарти у сфері AML/CFT, аналізувати проблеми правозастосування та формулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання. За результатами публічного захисту Трикоза Тетяна Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент, зав. кафедри цивільного, трудового та господарського права, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, д-р політ. наук, канд. юрид. наук, професор

Ігор АЛЕКСЕЄНКО

Підпис д-ра політ. наук, канд. юрид. наук,
професора Алексеєнка І. Г. **«ЗАСВІДЧУЮ»**
Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

« 10 » 08 2026 р.

Олег МАРЕНКОВ